

Majoor Frans

A.L.G. Bosboom-Toussaint

Majoor Frans

Hertaald door Gerrit Veldman

© 2020 Gerrit Veldman
www.gerritveldman.nl

© Uitgeverij Theofilus
www.theofilus.nl

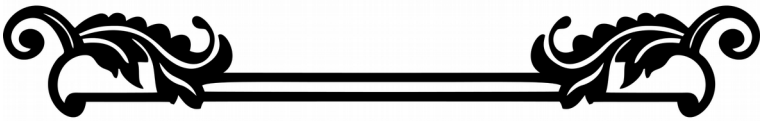
Omslagillustratie: [iStock.com/Jason Doiy](https://iStock.com/JasonDoiy)

ISBN 978 90 819347 3 2 (paperback)

ISBN 978 90 819347 4 9 (e-book)

NUR 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de copyrighthouder.

VERANTWOORDING

Een jaar of dertien, veertien zal ik geweest zijn, toen ik tussen een stapel boeken die mijn moeder van haar ouders had meegenomen een boek ontdekte dat mij nogal intrigeerde. Het was een oud boek. Een ouderwets boek. Lange ingewikkelde zinnen, vreemde woorden. Maar onwillekeurig begon ik te lezen en het boeide me. Het was een verhaal uit een lang vervlogen tijd, maar over menselijke worstelingen en emoties die weerklank vonden in mijn gevoelige puberge-moed en tegen dat het verhaal uit was, was ik tot tranen toe geroerd.

Dat was mijn eerste kennismaking met negentiende-eeuwse literatuur in het algemeen en met *Majoor Frans* in het bijzonder. De kennismaking was het begin van een blijvende liefde. Ik heb sindsdien heel wat romans van negentiende-eeuwse schrijvers verslonden, Nederlandse en Engelse, maar *Majoor Frans* heeft altijd een speciaal plekje in mijn hart gehouden.

Nu heeft de Nederlandse literatuur uit de negentiende eeuw niet veel romans opgeleverd die ook nu nog een breed publiek zouden kunnen aanspreken. Wij hebben geen Jane Austen, geen Brontë-sis-

ters, geen Charles Dickens gehad, die ook nu nog over de hele wereld gelezen worden en van wie bepaalde boeken elke zoveel jaar opnieuw verfilmd worden. Maar als er één Nederlandse roman uit de negentiende eeuw is die naar mijn idee nog altijd een breed lezerspubliek verdient, dan zou dat best eens *Majoor Frans* kunnen zijn.

Anna Louisa Geertruida (Truitje) Bosboom-Toussaint (1812-1886) schreef het boek bijna anderhalve eeuw geleden, in 1874. Ze was toen al jaren lang een bekend schrijfster van historische romans. In 1840 was ze doorgebroken met *Het Huis Lauernesse*, een roman over de tijd van de Reformatie in de zestiende eeuw. Pas op latere leeftijd ging ze ook over haar eigen tijd schrijven, met *Majoor Frans* als bekendste resultaat.

Het verhaal gaat over een eigenzinnige freule die zich verzet tegen wat haar omgeving van haar verwacht. Ze wil niet zijn zoals de dames, ze kijkt neer op de heren en wil vooral onafhankelijk zijn. Maar dan komt er een jonker op haar pad die haar wil leren kennen en een weg zoekt naar haar hart. Durft ze haar onafhankelijkheid opgeven voor hem?

Majoor Frans is wel gezien als een eerste feministische roman, maar het feminisme wordt er juist in bekritiseerd. *Majoor Frans* pleit niet voor het opheffen van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, maar wel voor wederzijds respect. Het boek verheerlijkt niet de onafhankelijkheid van vrouwen, maar tekent het ideaal van een huwelijk waarin een vrouw zich veilig kan schikken onder een man die haar liefheeft en hoogacht.

In onze tijd is dat veelal een vreemd ideaal geworden. Toch geloof ik dat het ook in onze tijd nog velen aanspreekt. Het is immers geen ander ideaal dan dat van bijvoorbeeld Jane Austens Elizabeth Bennet en haar mr. Darcy, die in onze tijd nog vele fans hebben. Maar waar negentiende-eeuws Engels voor mensen uit onze eeuw nog vrij gemakkelijk te lezen is, ligt dat voor het Nederlands uit die tijd echt anders. Om *Majoor Frans* weer een breder publiek te geven, is een hertaling daarom geen overbodige luxe. Al weer vele jaren geleden ben ik daar uit liefhebberij eens aan begonnen. Maar er kwamen steeds andere dingen tussendoor. Het werk heeft soms jaren lang stil gelegen.

Toch is het me uiteindelijk gelukt om het te voltooien.

Ik ben verder gegaan dan alleen het moderniseren van de spelling en het vervangen van woorden die in onze tijd onbekend geworden zijn. Mijn uitgangspunt was dat de tekst zich moest laten lezen alsof het boek in onze tijd geschreven had kunnen zijn, terwijl er aan de andere kant in het taalgebruik nog voldoende negentiende-eeuwse sfeer moest overblijven om te blijven ervaren dat het echt een verhaal uit die tijd is.

Daarom heb ik veel verouderde woorden vervangen, zinnen drastisch ingekort, de zinsbouw aangepast aan wat in onze tijd gebruikelijk is en anderstalige woorden en zinnen vertaald, behalve dan die in het Engels. Ook heb ik veel historische en literaire verwijzingen en citaten verwijderd die in onze tijd niet meer algemeen bekend zijn. Maar dat is dan ook het enige dat ik verwijderd heb. Het verhaal zelf heb ik niet ingekort. En bij alle aanpassingen ben ik heel voorzichtig te werk gegaan. Alsof het een historisch schilderij is, heb ik in meerdere rondes als het ware laag voor laag aan stof, vuil en vernis van de tekst geschraapt tot er een naar mijn idee weer stralend kunstwerk tevoorschijn is gekomen. Ik geef meteen toe dat ik vast en zeker hier en daar keuzes gemaakt heb die te betwisten en misschien zelfs te betreuren zijn. Vertalen is kiezen en hertalen niet minder.

Maar, beste lezer, als het resultaat ervoor zorgt jij dit boek met veel plezier leest, dan ben ik tevreden!

Gerrit Veldman

P.S. De beide hoofdpersonen van dit boek zijn achterneef en -nicht van elkaar. Hoe dat precies zit, is niet ingewikkeld en er zijn ook maar weinig andere personages. Maar om het je extra gemakkelijk te maken heb ik op de laatste bladzijde van het boek een schematische stamboom toegevoegd van de familie Roselaer.

JONKER LEOPOLD VAN ZONSHOVEN
AAN
DE LEZERS VAN MAJOOR FRANS

Mijn vrouw heeft bij haar optreden in de wereld zo'n gunstig onthaal gekregen, dat zij er niet dankbaar genoeg voor kan zijn. En toch... brengt het haar ook in verlegenheid.

Ze weet dat er een indiscretie gepleegd is en dat de belangstelling van het publiek om een derde uitgave vraagt van: *Mijn vertrouwelijke mededelingen aan een vriend in Indië*. Ze is te bescheiden om die goede ontvangst aan zichzelf toe te schrijven en beweert dat ze die alleen te danken heeft aan de manier waarop ik haar heb voorgesteld! Bovendien had ik te stellen met haar gespeelde verontwaardiging toen ze vernam hoe bekend haar pseudoniem was geworden. Ze stemt mij toe dat ze erkentelijk hoort te zijn voor zoveel welwillendheid, maar ze is bang dat ze zich te veel op de voorgrond zou stellen als ze zelf persoonlijk haar dankbaarheid zou overbrengen.

Ze wil dat ik alleen de verantwoordelijkheid zal dragen voor de publiciteit die zij niet heeft gezocht en dat ik de plicht van een open-

lijke dankbetuiging van haar zal overnemen. Dat lijkt mij een redelijke eis en ik voldoe er graag aan. Maar zullen er veel woorden nodig zijn om het publiek ervan te verzekeren dat we dankbaar zijn voor zoveel waardering? Ik had die nauwelijks durven verwachten voor een persoonlijkheid wier goede eigenschappen vermomd waren onder een zekere excentriciteit. Er was de scherpe blik van de liefde voor nodig om die te onthullen. Boven alles zijn wij dankbaar voor deze liefde. We hopen haar ook waardig te blijven. Ik zie dat ik mijn geliefd devies enigszins moet wijzigen en ben van plan het *succes verplicht* voor ogen te houden.

Leopold van Zonshoven

26 november 1875

JONKER LEOPOLD VAN ZONSHOVEN
AAN
MR. WILLEM VERHEYST,
ADVOCAAT TE A.

Beste vriend!

Als je niet al te diep in het een of ander proces verwickeld bent, kom dan naar me toe op de vleugelen der vriendschap, of – om het meer op z'n negentiende-eeuws te zeggen – met de eerste de beste sneltrein die je uit je provinciestadje halen kunt. Ik zit deerlijk in het nauw. Er is mij iets overkomen waarover iedereen mirakel zal roepen als ze ervan horen. Maar voorlopig mogen ze er nog niet van horen. En terecht. Daarom moet ik het aan de borst van een vertrouwde vriend uitstorten. Anders zou ik erin stikken. Het is ook zo iets ongewoons, zo iets onwaarschijns, zo iets onmogelijks, maar het is echt waar, het is echt gebeurd. Ja, het is *mij* gebeurd, *mij*, Leopold van Zonshoven, van jongs af bestemd om in de wereld de treurige rol te spelen van: een kale jonker! Ik ben er verbluft van, alsof ik met een

knots een klap op mijn hoofd gekregen heb. Verbeeld je, opeens ben ik aangewezen als de universele erfgenaam van een kolossaal vermogen.

Mijn moeder had een oudtante van wie ik nooit gehoord heb. Naar het schijnt leefde ze in onmin met haar hele familie. Maar zij is op het sublieme idee gekomen om bij mij voor tovergodin te spelen en bij testamentaire beschikking al haar bezittingen aan mij na te laten. Aan mij, die alle mogelijke overleg en zelfbeheersing nodig heb gehad om van het oude jaar in het nieuwe te komen zonder schulden te maken. Als arm edelman ben ik niet geheel zonder zelfrespect en dus mag ik daar absoluut niet aan beginnen. Ik kan me geen enkele dwaasheid, geen enkele buitensporigheid permitteren. Maar opeens zie ik me een miljoen naar het hoofd geworpen. Is het verwonderlijk dat het mij duizelt?

De waardige overledene had het verdiend om getuige te zijn van de ontploffing van haar Orsini-bom. Eerst sprong ik op en zou de petroleumlamp omgegooid hebben over het tafelkleed van mijn hospita, als de goede ziel dat niet zelf door een snelle greep voorkomen had. Toen viel ik op mijn stoel terug en had het gevoel dat mij de krachten ontzonken. Ik moet er zo bleek en ontdaan hebben uitgezien, dat de juffrouw mij later gulweg bekende dat ze even de verdenking opvatte dat het een 'explosie' was van deurwaarderszaken. In elk geval bleef ze wachten op de tachtig cent porto die het pakket kostte, alsof ze vreesde dat ze er bankroet aan zou gaan. Er was iets opdringerigs en onbescheidens in haar houding, dat zowel van wantrouwen als van nieuwsgierigheid getuigde. Er was ook wel wat medelijden in gemengd, maar het prikkelde me en ik wees naar de deur met een gebaar waar een acteur in een wanhoopscène jaloers op geweest zou zijn. Ik dankte het alleen aan de inspiratie van het ogenblik, maar het bleek afdoende. In een wip was ze weg en ik wierp de deur op slot, zonder goed te weten wat ik deed of waarom. Ik werd alleen gedreven door een onbestemd verlangen om ongestoord alleen te zijn en me ervan te overtuigen dat de mededeling die me als een sprookje uit Duizend-en-één-nacht in de oren klonk, geen vervalsing was.

En inderdaad, toen ik de stukken met meer bedaardheid overlas, kon ik er niet langer aan twijfelen. Het ongelofelijke was echt waar. Maar in plaats van dat die zekerheid me rust en blijdschap gaf, werd ik bestormd door een onbeschrijfelijke warreling van gedachten en gewaarwordingen. Ik werd heen en weer geslingerd door duizend tegenstrijdige plannen en voornemens die ik in een oogwenk opvatte en weer varen liet. Ik kon de draad van mijn gedachten niet meer volgen of vasthouden. Mijn hart begon te bonzen alsof het zou barsten, mijn keel voelde aan alsof ik gewurgd werd en een ondraaglijke hoofdpijn was het eerste profijt dat mijn fortuin me bezorgde!

Zo kon het niet blijven. Ik rukte mijn das los, improviseerde een stortbad met behulp van de lampetkan, liep met driftige, onbeheerste voetstappen de kamer rond en dronk om de vijf minuten een glas water. Ten slotte kwam ik zover dat ik om thee schelde, die de juffrouw bij wijze van uitzondering zelf bracht. Ik deed de zaak van de portokosten met haar af en op haar vraag of 'meneer nu wat beter' was, stelde ik haar gerust met de verzekering dat het plotselinge overlijdensbericht van een familielid mij wat sterk had aangegrepen.

Hoe zij die mededeling opnam en wat ze er verder bij dacht, laat ik rusten. Ze vertrok, zichtbaar verlicht en alvast gerustgesteld over de kamerhuur, die op 1 april moet worden voldaan. Ik wist dat ik mijn houding tegenover haar hersteld had, maar ik vraag jou, meneer de scepticus: is het geen teken dat het geld uit de boze is, als het een fatsoenlijk jongmens met gezond verstand, die niet aan de kwaal van gouddorst placht te lijden, in zo'n verwarring brengt dat hij zichzelf moet afvragen of hij niet door een plotselinge waanzinnigheid werd overvallen?

Vermoedelijk zul je antwoorden dat de schuld bij mij ligt en dat een ander, jijzelf bijvoorbeeld, de zaak vrij wat kalmer zou hebben opgenomen. Ik stem dit bij voorbaat toe. Ik ben geen stoïcijner, ik heb zelfs nooit geprobeerd een stoïcijnse houding aan te nemen. En, zie je, Willem, ik zat juist bij mezelf te overleggen wat ik toch beginnen zou om mijn jammerlijke positie in de maatschappij enigszins te verbeteren. Ik vond niets – niets dan dit ene: me met mijn oom de minister verzoenen, om door hem bij het een of ander gezantschap als

attaché ingeschoven te worden. Dat zou een schrale uitkomst zijn (als het al zou lukken) en het zou me zoiets als een laagheid kosten. Want zijne excellentie heeft mij de toegang tot zijn huis verboden, omdat ik artikelen geschreven heb in een oppositieblad!

Ik zat m'n nagels stomp te bijten van ergernis omdat ik niet lang genoeg heb kunnen studeren om 'dr.' of 'mr.' voor mijn naam te kunnen zetten. Twee letters, maar doordat ik die mis, is alles wat voor anderen open staat door een onverzettelijke barrière voor mij afgesloten! Ik ben nu in het noodlottige laatste jaar van de twintig. Op mijn leeftijd is er geen kiertje meer waar ik door kan sluipen om carrière te maken.

En nú – terwijl ik me suf zat te peinzen over al die gesloten deuren, die ik me op mijn vingers kon natellen, komt daar opeens de tijding dat ik grondeigenaar ben geworden, dat ik 'bossen en beemden, duinen en heidegronden' in bezit mag nemen. Dan vraag ik jou, ferme, kalme, onwrikbare wetsgeleerde, of dat niet meer dan genoeg is om een gewone sterveling zoals ik zijn evenwicht te laten verliezen en zo in vervoering te brengen dat jij je vast het hoofd schudt.

Kom dan maar gauw zelf om mij te beknorren en met me te praten. Dat zal me vast kalmeren en vooral omdat er een punt is waarover ik je raadplegen moet, voor ik de erfenis definitief aanvaard. Je moet weten – er is een 'maar' bij mijn plotselinge fortuin. Een 'maar' die zoals altijd tergend achteraan komt hinken. Mogelijk ziet jouw juridische blik er geen rechtskwestie in, maar voor mij... is het een gewetensvraag. Of in elk geval een kwestie van kiesheid, waardoor mijn gouden bergen weleens tot stuifzand zouden kunnen vervliegen. Dan zou dat arme dierbare miljoen, dat me al zo duchtig in de war heeft gebracht, gereduceerd worden tot niets meer dan een luchtspiegeling, die me heel even de ogen heeft verblind.

Om die reden heb ik geen schepsel deelgenoot gemaakt van het mirakel en zal ik dat ook niet doen, voor ik jouw mening heb gehoord. De notaris verlangde een volmacht om in mijn naam te handelen. In afwachting van jouw advies heb ik hem zo'n document toegezonden, maar onder voorbehoud. *Doen wat je moet doen, wat er ook van komt*, is mijn parool, al luidt het devies van mijn familie, meer

brutaal dan eerlijk: *het fortuin is met de stoute*. Onder de roofriders in de middeleeuwen gold dat misschien, maar sinds het aanbreken van de achttiende eeuw zie ik niet dat iemand van onze familie zich meer naar dat devies heeft gericht. Integendeel, al die achtbare gepruikte hoofden van de laatste serie van onze familieportretten tonen ge-laastrekken die eerder van deftige flauwheid en onnozele goedigheid getuigen, dan van stoutmoedige ondernemingszucht. En te oordelen naar wat het heeft opgeleverd: de armoede waarin wij sinds drie generaties verkeren bewijst dat de gelaatstrekken niet liegen! Nou, het zij zo. Ik ben er niet rouwig om dat ik in de naaste familie geen deugniet kan aanwijzen!

Hoe je kalmeert als je je eens kunt uitspreken, al is het maar op papier! Ik voel me nu zo verlicht dat ik je rustig onze hele familiegeschiedenis zou kunnen vertellen en ondertussen mijn miljoen in spe zou vergeten alsof er geen sprake meer van was. Maar het is nog beter je niet langer op te houden en te wachten tot we van hart tot hart kunnen spreken. Stel me daartoe zo spoedig mogelijk in de gelegenheid. Ik heb hier kennissen genoeg, maar geen enkele vertrouwde vriend aan wie ik alles uit kan leggen zonder bang te moeten zijn dat hij me niet goed begrijpt of uitlacht en het is een onuitstaanbare kwelling een probleem als dit tweemaal vierentwintig uur alleen te moeten dragen.

En nu vaarwel en tot ziens. Met of zonder miljoen.

Altijd dezelfde,
je Leopold v. Z.

Den Haag, maart 186...

Met dezelfde post die hem een brief van Leopold van Zonshoven bracht, ontving mr. Willem Verheyst een biljet met een voor hem onbekend handschrift, met de volgende inhoud:

Mijnheer!

Na een onderzoek dat wij hebben ingesteld naar de relaties van jonker Leopold van Zonshoven, achten wij het waarschijnlijk dat hij u raadplegen zal in een zaak die voor hemzelf van groot belang is. Uit vriendschap voor hem: help hem over alle bezwaren heen die hij zou kunnen maken tegen het aanvaarden van een bepaalde erfenis en laat hem geen voorstel dat hem gedaan is, afwijzen zonder ernstig onderzoek.

Het is niet nodig hem met dit schrijven van ons bekend te maken. Wij vertrouwen dat aan uw ervaring en vindingrijkheid toe. Iemand die volledig bekend is met de bedoelingen van de waardige erflaterster en die de jonker van ganser harte haar fortuin gunt.

N.N.

‘O weel’ riep de goedhartige Willem, terwijl hij het naamloze geschrift ineen frommelde. ‘Het begint er, vrees ik, slecht uit te zien voor Leopold. Het zou toch jammer zijn als hij het moest opgeven, dat fortuin dat hem daar als een lokaas wordt voorgehouden, met... wie weet welke hinderlijke voorwaarden. Die voorzorg van onbekenden om zijn raadsman om te kopen bevalt me niet. Ze moeten niet denken dat ik erin zal trappen. Als er een clause gesteld is die onverenigbaar is met recht en billijkheid, of met zijn eer, zullen ze zien dat ik niet voor niets meester in de rechten ben. En ze vleien mij met mijn ervaring, mijn voorzichtigheid. Ja, ja, wees er gerust op: die zal ik gebruiken om hem *goede raad* te geven in de beste zin van het woord! Als de zaak scheef zit, mag hij niet twijfelen over zijn keuze. Je kunt nog wel buiten bossen en landerijen. Maar Leopold is een te ferme jongen om zich iets te laten aanleunen dat in strijd is met de eer. Laat hem dan liever nog wat rondsukkelen. Mogelijk ben ik zelf in staat hem vooruit te helpen voor we een jaar of wat verder zijn. Arme jongen, hij weet niet hoe ongelegen zijn voorstel mij op dit ogenblik komt... Het is waar, ik moet toch nog eens naar Den Haag vóór ik vertrek. Dan moet ik morgen maar de diligence van half drie nemen, die aansluit op de trein naar Den Haag. Het is wel eerst een

paar uur rijden, maar dan ben ik er ook binnen drie kwartier.'

Zo gezegd, zo gedaan. Willem Verheyst bleek een oprecht vriend en geen treuzelaar. Hij zat bijtijds in de trein en vijf minuten na zijn aankomst zien we hem op de stoep van het huis waar jonker Van Zonshoven logies had.

Hij hoefde maar één trap op. Een ruime voorbovenkamer met alkoof in een gesloten huis aan een van de zijgrachten, dat was het rustige en nette verblijf van de jonge edelman. Hij was te schraal beedeeld om een deftig appartement te kunnen betalen en te fatsoenlijk om op kosten van lichtgelovige burgers een staat te voeren die boven zijn vermogen ging.

En toch maakte zijn kamer een elegante indruk, die getuigde van de smaak van een jongeman van goede afkomst en met een goede opvoeding en die behoeften toonde van iemand die niet vaak van huis is en daarom thuis van alle gemakken voorzien wil zijn. Natuurlijk waren er de onmisbare meubels te zien die tot de eisen van een 'gemeubileerde kamer' behoren en die eerder keurig dan modern waren. Maar er waren ook een forse schrijftafel, een gemakkelijke armstoel, een antieke gebeeldhouwde boekenkast en enkele kleine voorwerpen van kunst en weelde, die niet in harmonie waren met het stijfburgerlijke huisraad en met het goedkope 'grijsje' dat als behang gekozen was. Maar van dit laatste was toch niet veel te zien, want het was rondom bedekt met familieportretten. Sommige waren gevat in een statig ebbenhout, andere in schrale, vergulde lijsten uit een later tijdperk, waarin het grandioze tot het weke en laffe was afgegleden, zowel in de kunst zelf als in de manier waarop die gepresenteerd werd. Miniatuurportretten in ivoor en foto's van verschillende grootte hingen overal, waar er maar een plekje te vinden was geweest. De jonker had er kennelijk plezier in gevonden voor zover dat mogelijk was zijn hele familie in beeld vertegenwoordigd te zien.

'Het is voor de gezelligheid,' antwoordde hij altijd als mensen hem op deze drukke expositie van zijn vaders en voorvaders aanspraken.

'Ja, ja,' bracht iemand er wel eens tegen in, 'het is vooral omdat je trots bent op al die mooie wapenschilden.'

‘Waarom niet, als ik meen te weten dat ze onbesmet zijn bewaard en als ik mezelf heb voorgenomen er nooit een vlek op te werpen?’ antwoordde hij dan vast en fier.

Het is waar dat hij het *adeldom verplicht* in de beste betekenis van het woord opvatte. Het was nooit in hem opgekomen als een voornahme leegloper rond te slenteren en op de beurzen van zijn aanzienlijke kennissen en verwanten te teren. Hij had talent, al had hij geen academische graad kunnen verwerven. En hij had niet geschroomd op elke gepaste manier met dat talent te woekeren. Hij was vlug, hij had orde. Al had hij geen vaste inkomsten, hij wist rond te komen en het hoofd boven water te houden. De nood legde hem de deugd van zuinigheid op en hij wist die in praktijk te brengen met een gemak alsof hij het simpel uit liefhebberij deed. Zijn opgeruimdheid had tot nog toe niet geleden onder die leefwijze. En misschien bracht het fortuin dat hem zo plotseling voor de voeten werd gelegd, hem wel in grotere problemen dan hij tot nog toe had hoeven te trotseren. Een beproeving van zijn karakter was het zeker.

‘Braaf gedaan! Maar dat had ik ook wel van je verwacht dat je komen zou op mijn eerste alarmkreet. Wat een dwaze brief heb ik je geschreven, niet waar? Later ben ik weer helemaal mezelf geworden en weet je hoe?’

Hij keerde zich weer naar de schrijftafel en liet Verheyst een handvol papieren zien, deerlijk met inkt bemorst.

‘Dezelfde beweging waarmee ik op die gedenkwaardige avond mijn lamp zou hebben omgeworpen, als de reddende hand van juffrouw Joosting niet tussenbeide was gekomen, had tegelijk een noodlottig effect op mijn inktkoker. De goede ziel had alleen op het belangrijkste gelet, maar die inktkoker, helaas, was aan haar opmerkzaamheid ontsnapt! Eerst moest ik wat bekomen, toen mijn hart uitstorten aan jou, de brief op de post brengen en rondlopen tot ik als een gewoon mens naar bed kon gaan. Dat was alles waar ik toe in staat was en pas de volgende morgen ontdekte ik welke verwoesting er was aangericht. Drie stukken die al in het net waren overgeschreven en genummerd klaar lagen om afgeleverd te worden, waren reddeloos verloren en moesten opnieuw overgeschreven worden.

Een leuk werkje voor een miljonair, niet waar? Maar al zou ik twintigmaal miljonair zijn, je moet je woord houden en ik was zo goed niet of ik moest aan het werk en nu ben ik er bijna door. Het is een gezonde afleiding voor me geweest. Dat is dan de eerste last die m'n fortuin me bezorgt en het zal vermoedelijk wel niet de enige en ook niet de zwaarste zijn. Maar hoe dan ook, ik heb nu mijn avond vrij en we kunnen praten.'

'Ja, dat zal nodig zijn, tenminste, als je nog niet van de zaak hebt afgezien.'

'Afgezien! Waarom zou ik daar zo ineens toe gekomen zijn? Ik heb je uitdrukkelijk geschreven dat ik geen enkele beslissing zou nemen voordat ik jouw advies had ingewonnen.'

'Het gebeurt meer dat mensen raad vragen zonder het antwoord af te wachten.'

'Ha, maar zó inconsequent handel ik niet. En me dunkt, een fortuin als dit is wel enige tijd van kalm beraad waard. Hier heb je de akten: de kennisgeving van de notaris, het kopie met zegel van het testament, de inventaris van de roerende en onroerende goederen. De laatsten liggen nogal ver uit elkaar, in drie verschillende provincies, maar het geheel vormt een uitgebreid bezit. Met wat er aan effecten in de portefeuille zit, wordt het fortuin op meer dan een miljoen geschat. Voor zover ik zien kan, zijn de stukken in orde.'

'De stukken *zijn* in orde,' antwoordde Verheyst, nadat hij een tijd lang zwijgend de akten een voor een had ingekeken. 'En als dit kopie van het testament juist is – en daar twijfel ik niet aan – dan zal de meest teleurgestelde onder de nabestaanden van de erfstaatster nog moeite hebben om haar beschikking aan te vechten. Mejonkvrouw Roselaer tot de Werve benoemt jou, jonker Leopold van Zonshoven, tot haar universele erfgenaam, afgezien van enkele legaten. Maar die betekenen niets in verhouding tot haar fortuin. Het uitkeren ervan is opgedragen aan de zorg van haar executeur, in overleg met haar erfgenaam. De zaak is gezond en zo helder als glas, maar ik zie niets van die noodlottige clausule waarvan, zoals je me schreef, het aangaan van de erfenis afhangt.'

'Zo'n clausule bestaat niet. Van wat mijn oudtante wil, is absoluut

geen voorwaarde gemaakt. Als ik je zoiets geschreven heb, moet je het alleen wijten aan de roes waarin ik verkeerde. Maar, zie je, wat ik bedoel en waar ik met je over wilde praten, is een *verzoek* aan mij, een wens van de erflaatster. Het staat in deze brief. Die moet je doorlezen voor je mij je mening geeft. Mij komt het voor dat ik de hele erfenis moet opgeven als ik niet aan haar verlangen kan voldoen.'

'Juridisch zeker niet. Maar het kan een gewetenszaak voor je zijn, dat wil ik wel geloven. En is wat er van je gevraagd wordt dan zo moeilijk in te willigen?' vroeg Verheyst nog, zonder de brief open te maken.

'Dat hangt ervan af! Het zou een heel aangename plicht kunnen zijn. Mijn oudtante wil dat ik ga trouwen.'

'Dat is niet zo'n onredelijke wens, aangezien ze jou in staat stelt een huishouding te bekostigen.'

'Nee, maar ze vindt het goed mij voor te schrijven wie ik tot vrouw moet nemen.'

'O wee, dat is nogal erg.'

'Ja! Heel erg, want ze schijnt het meisje zelf niet te kennen. Het moet een kleindochter zijn van een zekere generaal Von Zwenken, die indertijd met haar oudste zus getrouwd is geweest. De jonkvrouw in kwestie woont bij haar grootvader en het schijnt vooral uit rancune tegen hem dat de slimme oudtante deze vondst heeft bedacht. Ze wil ervoor zorgen dat haar nicht kan genieten van haar fortuin, zonder dat enig ander lid van haar familie daarin zal delen. Daarvoor wordt *ik* gebruikt en daarom wordt dit fortuin in mijn hand gegeven. Ik moet die leggen in de hand van de schone... Niets schijnt gemakkelijker en natuurlijker. Maar stel je nu eens voor dat die schone lelijk is, of gebocheld of een ondeugende heks of dat ze lastig of behaagziek of op een andere manier onmogelijk is, tenminste, voor mij? Ik heb nog zo mijn eigen opvattingen over vrouwen en huwelijk. Wat moet ik dan beginnen? Van de erfenis afzien?'

'Afzien... afzien... Op z'n ergst zou je een voorstel kunnen doen om te delen.'

'Maar dat zou precies *tegen* de uitdrukkelijke wil van de erflaatster zijn. Lees toch de brief en overtuig je er zelf van.'

Dit schrijven, dat Verheyst nu nauwgezet doorlas, had de volgende inhoud:

Zeer waarde neef!

Hoewel ik een onbekende voor je ben, ben jij dat geenszins voor mij. Persoonlijk ken ik je niet, maar ik ben vrij goed op de hoogte van wie je bent en niet bent. Door allerlei onenigheden in onze familie en de inconsequente handelwijze van mijn oudste zus ben ik verplicht geweest geheel vervreemd te leven (en te sterven) van heel mijn familie. Mijn naaste verwanten zijn trouwens sinds jaren overleden en de overige zijn her en der verspreid. En zelfs al wonden ze in dezelfde stad waar ik hoop te verscheiden, toch zouden ze zich nauwelijks herinneren dat ze aan mij verwant zijn. Want nadat hun grootouders al het mogelijke gedaan hebben om mijn leven te verbitteren, hebben ze het aan hun kinderen en kleinkinderen overgelaten mij te vergeten en zich zo weinig om de oude tante Roselaer te bekommeren, dat het net is alsof ze nooit heeft bestaan. Zelf heeft zij, dit wil ze bekennen, van haar kant niets willen doen om hun geheugen op te frissen en een hereniging te weeg te brengen.

Maar een mens moet op zijn einde letten. Ik ben nu in mijn vijftienjarige jaar en heb al een beroerte gehad. Dat is voor mij een waarschuwing geweest om zover orde op mijn zaken te stellen dat er geen twist kan rijzen over mijn nalatenschap en vooral dat die niet zou kunnen vallen in de handen van hen die mijn leven verbitterd hebben. Evenmin wil ik dat een leger van verre neven en nichten als haaien op mijn fortuin zal aanvallen om die onder elkaar te verdelen en alles te verbrokkelen wat mijn ouders en ikzelf door orde, zuinigheid en wijs overleg hebben verzameld.

Zo heb ik dan besloten om een van hen tot mijn universele erfgenaam te benoemen en die ene moet jij zijn. In de eerste plaats omdat de moeder van jouw moeder degene van mijn zussen geweest is die mij het minste verdriet heeft aangedaan. Zij trouwde met een man van haar stand met een goede positie, met volle instemming van haar ouders en zij kon het niet helpen dat haar echtgenoot het slachtoffer is geworden van die afschuwelijke Belgische revolutie, waarbij hij leven en welvaart inschoot. Hij liet zeven dochters na, waarvan een jouw moeder is geworden. Evenmin als de andere nichten heeft zij zich ooit om tante Sophie Roselaer bekommerd, maar dat is haar niet aan

te rekenen. Bij haar terugkomst in het vaderland hadden de noodlottige familiegebeurtenissen al plaatsgevonden die mij deden besluiten voorgoed te breken met heel mijn familie.

En de tweede reden – de voornaamste, waarom ik juist jou onder al de anderen onderscheid, is deze: dat ik een gunstig oordeel heb gekregen over je karakter en zelfstandigheid van geest. Ik heb op verschillende manieren en momenten, bij vrienden zowel als vreemden, naar je geïnformeerd. En de berichten zijn altijd van dien aard geweest dat ik jou het meest geschikt vond om mijn enige wens uit te voeren. Ik verzoek je dringend om die te vervullen. Als het je enigszins mogelijk is, neem dan het enig nagelaten kleinkind van mijn oudste zus tot vrouw. Op die manier geef je haar het aandeel aan mijn nalatenschap dat ik haar, als gevolg van de treurige verdeeldheid in onze familie, nu moet onthouden.

Ik had dat meisje in haar vroege jeugd bij me willen nemen om haar een goede opvoeding te geven en aan die jammerlijke soldatenboel te ontrukken waarin ze nu is opgegroeid. Maar het is mij botaf geweigerd en generaal Von Zwenken, haar grootvader, heeft daarmee het toekomstige fortuin van zijn kleinkind roekeloos verspeeld, om zijn oude wrok tegen mij bot te vieren. Ik heb mijn testament dan ook gemaakt met het vaste voornemen om hem, noch iemand van zijn familie ooit een penning van mijn vermogen te laten genieten. Maar bij nader inzien wil ik het kleinkind niet straffen omdat haar grootouders zich misdragen hebben. Integendeel, zij heeft mijn naam vast nooit anders dan boos en minachtend horen noemen. Maar ik wil haar na mijn dood graag tot de erkenning brengen dat die oude tante nog zo kwaad niet was. Dat ze het met haar in elk geval niet slecht heeft gemeend, ja, dat ze zelfs na haar dood nog heeft willen doen wat ze kon om haar te leiden door de hand van een edel denkend man, die haar gelukkig zal maken, als zij het verdient.

Aan haarzelf een deel van mijn fortuin toekennen, zou gelijk staan aan het haar grootvader in handen spelen. Hij zou het vast en zeker doorbrengen op dezelfde manier als hij het vermogen van mijn zus heeft verspild en doorgebracht.

Jou, neef Leopold, heb ik bij mijn laatste beschikkingen uit al mijn familieleden uitverkoren om de onafhankelijke bezitter te zijn van al mijn werelds goed. Ik weet dat jij een jongmens bent van karakter en goede principes. Zo

kwam ik op het idee om jou dit ene verzoek te doen. Je maakt hiermee een onrecht goed dat ik genoodzaakt ben te plegen.

De vraag is nu maar of je in deze schikking kunt vinden en of je aan mijn begeerte kunt voldoen. De bezwaren zouden kunnen komen van haar die er het grootste belang bij heeft dit redmiddel, dat ik heb uitgedacht, aan te grijpen. In dat geval smeed ik je de zaak pas in het uiterste geval op te geven. In het andere geval – als je zelf geen zin hebt om je door een lastige bemoeial zoals je oudtante blijkt te zijn een vrouw te laten opdringen, die je om de een of andere reden niet aanstaat, dan onthef ik je bij voorbaat van die dwang. Ik wil dat er tenminste één lid van mijn familie zal zijn die niet vol afschuw aan me terugdenkt.

Maar als het zover komt, kent notaris Van Beek mijn bedoelingen. Daar moet je je dan naar schikken, als je je niet van de hele nalatenschap verstoken wilt zien. Dan zou die, zeer tegen mijn wil en wens voor al mijn nabestaanden verloren gaan en aan industriële ondernemingen worden besteed. Maar ik verwacht iets beters van jouw oordeel en wijs overleg, om niet te zeggen dat ik reken op je goede hart, dat zich zal ontfermen over een jong meisje dat als kind al door de kwaadwilligheid van haar familie verstoken is van de voorrechten die een deftig en goed geslacht haar scheen te waarborgen en die haar van harte waren gegund door haar en jouw liefhebbende oudtante

Sophie Roselaer tot de Werve

P.S. Dat ik mij simpel Roselaer tot de Werve moet noemen en niet van de Werve, is de schuld van de generaal. Maar zijn koppigheid en dwarsdrijverij komen hem duur te staan.

‘Nou, wat zeg je ervan?’ vroeg Leopold, toen Verheyst klaar was met lezen en het geschrift met een bedenkelijk gezicht langzaam opvouwde.

‘Wat ik ervan zeg? Nou, dat het een echte vrouwenbrief is: het punt dat bij haar het zwaarst weegt, staat in het postscriptum.’

‘Hm, dat kan waar zijn. Hoe is het mogelijk dat een christenmens, een vrouw die met de ene voet in het graf staat, nog met zo’n bittere familiewrok bezielde is geweest en mogelijk om een kleinig-

heid!’

‘Wat zal ik je zeggen... Uit wissewasjes komen de felste processen voort, als je de wortel van de bitterheid niet bij het eerste opschieten uitroeit. Maar ik had voor jou wel gewenst dat deze dame met andere gevoelens bezielde was geweest tegenover haar familie. De zaak zou dan zo gemakkelijk geregeld kunnen worden. Stond de jongedame je aan, dan: het huwelijk. Viel het anders uit, dan: de verdeling. Dan bleef je allebei vrij en met een half miljoentje zou je het ook wel kunnen doen.’

‘Och, had het haar maar behaagd mij een dertigduizend gulden te vermaken zonder voorwaarde,’ verzuchtte Leopold, ‘dan was ik van al het geharrewar af.’

‘Dat zou zeker wel het gemakkelijkste geweest zijn voor jou!’ hernam Verheyst, even glimlachend. ‘Maar zie je, je krijgt niets voor niets en als nu de wraakzuchtige oude dame jou heeft uitgekozen om het instrument van haar wraakzucht te zijn, dan kun je niet anders dan die last aanvaarden.’

‘Dat zie ik nog niet in...’

‘Ik ben er zeker van dat ze zich op haar sterfbed heeft verkneukeld bij de gedachte dat ze een kampioen voor haar grieven heeft achtergelaten.’

‘Heel goed, maar als ze zich verbeeldt dat ik, omwille van haar geld, de laagheid zal plegen zo maar blindweg haar kwade bedoelingen te dienen, dan heeft ze zich zonderling in mij vergist, of ze heeft wel heel verkeerde berichten over mijn karakter gekregen.’

‘Voorlopig weet je immers niet of er werkelijk iets van je verlangd wordt dat met je karakter in strijd is. Verder moet ik je zeggen dat de beschikkingen van een overledene niet bediscussieerd mogen worden en dat je je er zoveel mogelijk naar voegen moet. Blijkt dat je bij nader onderzoek inderdaad onmogelijk, welnu, dan is het nog niet te laat om je terug te trekken.’

‘Voorlopig heb ik in die strekking aan de notaris geschreven. Ik voel wel dat ik moet proberen of er iets van dat huwelijk kan komen. Ik ben het in de eerste plaats aan het jonge meisje verplicht, maar om je de waarheid te zeggen: ik zou zo graag willen dat een ander dan ik,

jij bijvoorbeeld, de enige die ik op dat punt volkomen vertrouwen kan, eens een kijkje kon nemen bij de familie Von Zwenken, vooral bij de jongedame, voor ik zelf optrad. Dat zou meteen zo definitief zijn...'

'Wat geef je jezelf nu al de air van een miljonair!' viel Verheyst in. 'De onderhandelingen voor het huwelijk laten openen per ambassadeur! Jammer, beste patroon, dat ik helemaal niet in de gelegenheid ben om je opdracht te aanvaarden. Wie weet hoe slaafs ik me anders nog voor je aanstaande rijkdom gedragen zou hebben!' Er klonk een mengeling van spot en gekrenktheid door in de toon van dit antwoord, die Leopold deed opschrikken.

'Dit verwijt meen je toch niet?' vroeg hij geraakt. 'Je weet wel dat ik natuurlijk alleen maar een vriendendienst wilde vragen! Jouw scherpzinnigheid en helder oordeel vertrouw ik beter dan mijzelf. Mijn blik wordt door allerlei tegenstrijdige aandoeningen zo gemakkelijk beneveld.'

'Wees gerust, zó heb ik het ook opgevat. Ik wilde je maar een beetje plagen. Maar helaas is het geen scherts dat ik verhinderd ben. Dat is bittere ernst. Ik moet morgen hier in Den Haag blijven voor mijn eigen zaken en daarna heb ik geen dag, geen uur meer te verliezen om de laatste voorbereidingen te treffen voor mijn grote reis.'

'Over welke grote reis heb je het?'

'Dat is waar ook, we hadden het zo druk met jouw zaken, dat ik vergat om je over die van mij te vertellen. Als je me niet uitgenodigd had om bij je te komen, zou ik je toch morgen in de loop van de dag eens opgezocht hebben om je te vertellen wat mij is overkomen...'

'Toch niets slechts?' vroeg Leopold. Hij keek hem ernstig aan.

'Nee, nee! Je hoeft niet te schrikken. Je bent niet de enige wie het geluk toelacht. Ik heb van de nieuwe gouverneur-generaal van Nederlands-Indië het aanbod gekregen om hem als particulier secretaris te vergezellen. Niet alleen biedt hij me een aanzienlijk jaargeld aan en de geweldige gelegenheid om op een bijzonder comfortabele manier te overtocht naar Java te maken, dat ik altijd al heb willen leren kennen. Ook zijn de vooruitzichten voor mijn toekomst daar zo aanlokkelijk dat ik geen weerstand heb kunnen bieden aan de ver-

zoeking. In plaats van in mijn provinciestad te blijven wachten op karige processen of de een of andere juridische betrekking, ga ik liever voor een jaar of wat het land uit. Ooit kom ik terug met al de gewichtigheid van een Oosterse nabob,' besloot hij met een poging tot scherts. Maar dat ging blijkbaar niet van harte, want zijn gezicht werd bij dat mooie toneel niet verhelderd door een vrolijke glimlach.

'Ik kan je geen ongelijk geven,' hernam Leopold, die ook zijn best deed om zich goed te houden. Maar het lukte hem even slecht, want hij verbleekte zichtbaar. 'Maar toch, ik vind het jammer. Ik kan je niet zeggen hoe jammer ik het ook vind dat je weggaat, juist nu ik in de gelegenheid zou zijn om jouw leven net als dat van mezelf te veraangename. Denk toch eens, Willem! Ik krijg bossen en heidegronden in mijn bezit en jij, die zoveel van jagen houdt...'

'Ik zal nu maar wachten tot ik de grote tijgerjachten in Insulinde bijwoon...'

'En heb je werkelijk nog maar zo weinig tijd voor we voorgoed afscheid nemen?' viel Leopold in met een zachte stem, waaruit zijn ontroering sprak.

'Wat zal ik je zeggen! Zijne excellentie heeft besloten met de eerste mail te gaan, die half april vertrekt. We moeten dus zorgen tijdig in Marseille te zijn en met alles wat er nog te schikken en te regelen valt, zie je wel dat er niet veel tijd voor vriendschapsdiensten meer overblijft.'

'Hoe komt die gouverneur-generaal er toch toe om juist jou voor dat baantje uit te kiezen?' vroeg Leopold verdrietig.

'Dat is gemakkelijk te verklaren. Hij is ergens nog familie van mij. Bovendien komt hij uit onze provincie. Hij kende mij al vóór hij in de Kamer kwam. Hij had mij al lang geleden beloofd dat hij zijn invloed zou aanwenden als er sprake van was dat ik bevorderd kon worden en nu hij zo'n hoge betrekking kreeg, was het dus niet zo vreemd dat hij aan mij dacht. Hij kon niet weten dat ik voor mijn Leopold zó onmisbaar zou zijn.'

'Sla de spijker er maar niet dieper in, Willem! Ik voel wel dat het lijkt alsof ik heel erg egoïstisch ben. Maar geloof me, jouw besluit om het vaderland te verlaten treft me niet het meest om mezelf, al raak